

**І. СКРИПНИК,
академік НАН України,
академік-секретар Відділення математики НАН України**

Перед математичною наукою України стоять значні проблеми, пов'язані з руйнівними процесами, які відбуваються у відомих математичних школах, з неухильним постарінням наукових і викладацьких колективів, недостатнім припливом талановитої молоді. Розв'язати ці проблеми науковці з академічних установ та вищої школи зможуть тільки спільними зусиллями. Тому в розширенні їхньої співпраці Відділення математики вбачає одне з головних своїх завдань.

Істотним кроком в організації такого співробітництва стала розробка Програми наукових досліджень з математики на період до 2010 р., виконана за дорученням Президії НАН України і узгоджена з Міністерством освіти і науки та Київським національним університетом імені Тараса Шевченка. Очікується розгляд її на Міжвідомчій раді з координації фундаментальних досліджень. У виконанні завдань програми беруть участь науковці з 12 академічних установ і 45 навчальних закладів України.

Фінансування завдань Програми було пріоритетним як торік, при проведенні конкурсу Фонду фундаментальних досліджень, так і цього року, під час конкурсу з цільової наукової програми Академії наук. Разом з тим висловлювалося чимало критичних зауважень на адресу організаторів конкурсу Фонду фундаментальних досліджень. Так, на великий комплексний проект з асимптотичних методів у теорії нелінійних рівнянь, до участі в якому було залучено 34 виконавці з багатьох установ Києва, Донецька, Дніпропетровська, в тому числі 12 докторів наук, торік передбачалося фінансування в сумі 20 тис. грн. Насправді ж виконавці не отримали від Фонду жодної копійки. Отак дискредитується ідея спільного проведення комплексних досліджень. Хотілося б, щоб Президія НАН України знайшла можливість добитися більш виважених дій Фонду фундаментальних досліджень як під час організації конкурсів, так і при розробці принципів фінансування проектів.

На думку Бюро Відділення математики, вдалим варіантом організації спільних досліджень може стати створення академічних підрозділів при вищих навчальних закладах. Приклади такої взаємодії є у нашому Відділенні. З цього року діє Дніпропетровський відділ Інституту прикладної математики і механіки з теорії оптимізації наближень, організований за рекомендацією виїзного засідання Бюро Відділення в Дніпропетровському національному університеті. Завдяки цьому відділу відкривається реальна можливість об'єднати зусилля відомих наукових шкіл з Донецька і Дніпропетровська, заснованих академіками С.М. Нікольським і М.П. Корнійчуком.

Значним явищем у координації досліджень стало проведення минулого року Першого Українського математичного конгресу, присвяченого 200-річчю від дня народження видатного українського математика М.В. Остроградського. Основним його організатором був Інститут математики НАН України. Конгрес та 12 супутніх міжнародних конференцій зібрали близько 1500 учасників з 48 країн світу, які одержали можливість оцінити стан і визначити основні перспективи розвитку математичної науки. Цей захід став могутнім поштовхом для об'єднання математиків України і підвищення міжнародного авторитету діючих наукових шкіл.

Відділення математики намагається сприяти розширенню міжнародних зв'язків наукових і викладацьких колективів. Відзначу, зокрема, підписання минулого року Договору про співробітництво між Відділенням математики нашої і Російської академії наук. Цей Договір, затверджений президентами обох академій, передбачає розширення спільних досліджень, проведення конференцій, співробітництво у видавничій справі, підготовці кадрів тощо. Зокрема, передбачається організувати у взаємодії з російськими колегами Ukr Math Net — Українську математичну електронну мережу як частину всесвітньої математичної мережі.

Порушу ще одне наболіле питання. Математики України стурбовані негативними тенденціями в організації математичної освіти у середніх і вищих навчальних закладах. Нині математика віднесена до необов'язкових предметів при складанні випускних іспитів у середній школі. За останні десять років кількість годин математики у загальноосвітній школі зменшилася з 6 до 3 на тиждень. Скасовано вступні екзамени з математики на більшості інженерних, інженерно-технічних, економічних та інших факультетів у вищій школі. Істотно зменшується кількість годин для вивчення курсу математики у вищих технічних навчальних закладах. Не найкраще впливає на якість знань і зменшення кількості аудиторних годин і переведення частини математичних курсів на самостійне вивчення. Ці та інші тенденції вже мають негативні наслідки, які поглиблюються, позначаючись на якості підготовки спеціалістів у вузах, на ефективності застосування математичних методів у наукових дослідженнях, зрештою, на рівні розвитку вітчизняної науки.

Негативні тенденції ще більше поглиблюються внаслідок спроб копіювати окремі елементи освіти західних країн, що призводить до руйнації вітчизняних традицій. Тим часом в усьому світі добре відомо, що українська середня і вища школи давали значно ґрунтовніші знання з математики, ніж навчальні заклади на Заході. Та й нині про це свідчать блискучі перемоги українських школярів на всесвітніх математичних олімпіадах. Причому ми намагаємося копіювати західну організацію освіти без належного технічного, передусім комп'ютерного, забезпечення і навіть за відсутності стабільних підручників.

Проблеми математичної освіти стали предметом обговорення на розширеному спільному засіданні Бюро Відділення математики НАН України і Вченої ради механіко-математичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка за участю завідувачів математичних кафедр 18 вищих навчальних закладів з Києва, Харкова, Львова, Донецька, Дніпропетровська, Ужгорода, Чернівців та інших міст України. До Президії Академії надійшла низка пропозицій для подальшого подання до Уряду та Міністерства освіти і науки. Ми просимо Уряд та Міністерство вжити відповідних заходів, щоб зупинити руйнування вітчизняної освіти.

Дуже гострим для науки і освіти залишається також кадрове питання. Більшість докторів і кандидатів наук, які працюють на математичних кафедрах, уже досягли пенсійного віку. На математичних кафедрах технічних навчальних закладів більше половини кандидатів наук не мають базової освіти і захищали дисертації не з математичних спеціальностей.

Кадрове питання включає як підготовку, так і атестацію кадрів. Що стосується їх підготовки, то Відділення математики НАН України запрошує Міністерство освіти і науки до взаємодії. Пропонуємо розробити спільний план, і Відділення зобов'язується у своїх установах забезпечити цільову підготовку кандидатів і докторів наук.

Що ж до атестації, то існують певні проблеми, які спричинили суттєве зменшення захисту дисертацій з математики в останні роки. Зокрема, були завищені цифри щодо необхідної

кількості публікацій для захисту докторських дисертацій, більшість вимог взагалі не стосується науки, дисертанти позбавлені можливості відповісти на зауваження рецензентів ВАКу тощо. Неодноразові пропозиції, з якими Відділення зверталось до ВАКу України, на жаль, не дали позитивних результатів. Тому Відділення звертається до Президії НАН України з проханням допомогти у вирішенні цих питань. Взагалі, вважаю недостатньою взаємодію Президії Академії з ВАКом. Її необхідно налагодити на користь усіх наук.

На закінчення вношу пропозицію схвалити діяльність Президії НАН України за минулий рік.